

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE
w Warszawie

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

ORGAN MUZEALNICTWA I KONSERWATORSTWA
ARCHEOLOGICZNEGO

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LIV

1995 - 1998

WARSZAWA 2001 VARSOVIE

Errata - ostatnie zdanie na s. 65 winno brzmieć:

W nieco większym zasięgu, między Bzurą, środkową Pilicą i Kamienną koncentrują się znaleziska dwóch innych typów zapinek, niemal nie znanych w pozostałych częściach kultury przeworskiej (Np. B. Balke 1976, s. 186nn., ryc. 15b, 31d, tabl. VII,4; B. Balke, W. Bender 1991, s. 161, tabl. XIII,3.7; M. Olędzki 1992, s. 61nn.; 1995, s. 239nn.). Chodzi tu o lokalny wariant żelaznych zapinek kapturkowych ze sprężynką ukrytą w cylinderku, z masywnym kabląkiem i szerokim grzebykiem, oraz podobne fibule bez grzebyka (Ryc. 8). Zapinki te, a szczególnie odmiana...

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

TOM LIV

Tom ten Redakcja dedykuje

Pani doc. dr hab. Teresie Węgrzynowicz

wieloletniej kierownicze Działu Epoki Brązu PMA

i redaktorze „Wiadomości Archeologicznych”

w pięćdziesięciolecie Jej pracy

w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie

Redaguje zespół: mgr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny),
prof. dr. hab. Teresa Dąbrowska (zastępczyni redaktora naczelnego), mgr Radosław J. Prochowicz,
mgr Andrzej Tomaszewski, doc. dr. hab. Teresa Węgrzynowicz (zastępczyni redaktora naczelnego)

Tłumaczenia: Anna Kinecka
Katarzyna Czarnecka, Jacek Andrzejowski

Rysunki: J. Andrzejowski, R. Dąbrowski, W. Gawrysiak-Leszczynska, M. Jonakowski, A. Kamińska,
L. Kobylińska, G. Nowakowska, A. Potoczny, M. Różycka, K. Stanek, P. Szymański, W. Wróblewski

Fotografie: M. Andrzejowska, P. Mastalerz, A. Ring, B. Tropiło, Archiwum PMA

Redakcja techniczna: Jacek Andrzejowski

Skład i łamanie: Radosław J. Prochowicz, Jacek Andrzejowski

Rycina na okładce przedstawia kołę paciorków bursztynowych i szklanych
z Lubieszewa, pow. Nowy Dwór Gdański

WARUNKI PRENUMERATY „WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNYCH”

Państwowe Muzeum Archeologiczne prosi o składanie przez odbiorców indywidualnych oraz instytucje zamówień na **stałą dostawę „Wiadomości Archeologicznych”**. Do przesyłki PMA dołączy fakturę z aktualną ceną detaliczną powiększoną o koszty przesyłki. Sprzedaż detaliczna publikacji Państwowego Muzeum Archeologicznego, w tym egzemplarzy archiwalnych, prowadzona jest w salach wystawowych muzeum, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa, tel. (22) 831 15 37. Płatność gotówką; wystawiamy rachunki i faktury.

Adres redakcji:
Państwowe Muzeum Archeologiczne
ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 831 32 21–25; fax: +48 (22) 831 51 95; e-mail: pma@pma.it.pl

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

ORGAN MUZEALNICTWA I KONSERWATORSTWA ARCHEOLOGICZNEGO

Tom (Vol.) LIV

SPIS TREŚCI

Contents

Rozprawy

Wojciech Wróblewski, Chronologia względna wczesnośredniowiecznych grodzisk środkowego i dolnego biegu Liwca. Próba analizy w świetle badań geologiczno-geomorfologicznych Relative chronology of early medieval earthworks on the Middle and Lower Liwiec (eastern Poland). Insights from the study of the region's geology and geomorphology	3
--	---

Konferencja

Jacek Andrzejowski, Konferencja <i>Kultura wielbarska a wschodnia strefa kultury przeworskiej</i>	23
Teresa Dąbrowska, Wschodnie tereny kultury przeworskiej w młodszym okresie przedrzymskim Eastern territories of the Przeworsk Culture in the Late Pre-Roman Period	25
Ewa Bokinić, Uwagi na temat powiązań kultury oksywskiej z kręgiem jastorfskim i Europą Północną w świetle materiałów z cmentarzyska w Podwiesku, stanowisko 2, pow. Chełmno, woj. kujawsko-pomorskie Some remarks on the connections of the Oksywie Culture with the Jastorf and the Nordic Cultures in the light of materials from the cemetery at Podwiesk site 2, on the Lower Vistula	37
Wojciech Mazurek, Materiały typu jastorfskiego ze stanowiska 5 w Wytycznie, gm. Urszulin, woj. lubelskie Finds of the Jastorf type from Wytyczno site 5, in Eastern Poland	49
Jacek Andrzejowski, Wschodnia strefa kultury przeworskiej – próba definicji The Eastern Zone of the Przeworsk Culture – an attempt at definition	59
Katarzyna Czarnecka, Cmentarzysko kultury przeworskiej w Oblinie, gm. Maciejowice, woj. mazowieckie A cemetery of the Przeworsk Culture at Oblin, on the Middle Vistula	89
Katarzyna Rusin, Cmentarzysko kultury przeworskiej w Niemirowie, gmina Mielnik, woj. podlaskie A cemetery of the Przeworsk Culture at Niemirów, in Podlasie	101
Andrzej Kokowski, Ramy chronologiczne osadnictwa kultury przeworskiej w południowo-wschodniej Polsce Chronological frames of the Przeworsk Culture in the south east of Poland	109
Wojciech Nowakowski, Żelazne zapinki kuszowate z podwiniętą nóżką w europejskim <i>Barbaricum</i> Iron cross-bow tendril brooches in the European <i>Barbaricum</i>	129
Ewa Bokinić, Wojciech Sosnowski, Wstępne wyniki badań cmentarzyska kultury wielbarskiej w Linowie, gm. Świecie n/Osą, woj. kujawsko-pomorskie, stanowisko 6 A cemetery of the Wielbark Culture at Linowo, gm. Świecie nad Osą, woj. kujawsko-pomorskie, site 6. Preliminary report	147

Dyskusja	153
----------	-----

Odkrycia	157
----------	-----

Kronika	197
---------	-----

Wykaz skrótów	205
---------------	-----

Niniejszy tom został opracowany i przygotowany do druku w czasie, gdy dyrektorem PMA i redaktorem naczelnym „Wiadomości Archeologicznych” był dr Jan Jaskanis.

dr Wojciech Brzeziński
dyrektor Państwowego Muzeum
Archeologicznego w Warszawie

OD REDAKCJI

Niemal wszystkie artykuły zamieszczone tomie LIV „Wiadomości Archeologicznych” napisane zostały przed wejściem w życie w Polsce reformy administracyjnej, tj. przed 1 stycznia 1999 roku. Redakcja wprowadziła w tych tekstach odpowiednie, w miarę możliwości dokładne zmiany, zatem wszystkie cytowane w tym tomie oznaczenia (gminy, powiaty i województwa) odnoszą się do obecnego podziału administracyjnego kraju.

Począwszy od tomu LIII Redakcja ujednoliciła zasady polskiej transliteracji tekstów pisanych cyrylicą, zgodnie z regułami stosowanymi w Bibliotece Narodowej (PN 83/N-01201 z dnia 1 lipca 1984 r.)

Redakcja „Wiadomości Archeologicznych” prosi Autorów o dostarczanie tekstów na dyskietkach lub dyskach CD w edytorach Microsoft Word lub Word Perfect w postaci niesformatowanej (z wyjątkiem znaków tabulacji, wyśrodkowania, kursywy i pogrubienia). Dyskietce powinien towarzyszyć jeden egzemplarz wydruku, sformatowanego w sposób odpowiadający znormalizowanej stronie maszynopisu. Ilustracje mogą być nadal przygotowywane metodami tradycyjnymi lub dostarczane na dyskietkach w postaci plików TIFF w rozdzielczości 600 pt/cal. Procedura ta ułatwi szybsze przygotowywanie prac do druku w tradycyjnej dla „Wiadomości Archeologicznych” formie edytorskiej.

dr Wojciech Brzeziński
redaktor naczelny

Użyta do wypału glina zawierała gruboziarnistą domieszkę schudzącą. Naczynia były zdobione pod wylewem liniami żłobków dookólnych, natomiast partie brzuśca pokrywał ornament rytych linii falistych, przenikających się nawzajem (Ryc. 2 i 3).

Znaleziona ceramika, z uwagi na brak innych datowników, wyznacza chronologię stanowiska – wydaje się, że zamyka się ona w ramach IX–X wieku. Precyzyjniejsze datowanie stanowiska jest praktycznie niemożliwe. Jeżeli chodzi o charakter stanowiska, to można sądzić, że mamy tu do czynienia z pozostałościami osady jednodworczej.

Stanowisko z Beniaminowa – Łąk Radzymańskich stanowi przykład do archeologicznego rozpoznania sieci osadniczej okolic Radzymina. Według ustaleń Z. Podwińskiej (*Op. cit.*, s. 62) obszary te znajdowały się już poza granicami Równiny Praskiej, choć np. A. Wolff (Uwagi w sprawie osadnictwa Równiny Praskiej w XI–XVI w., KHKM III, 1955, s. 377) uznaje ten podział za w gruncie rzeczy sztuczny. Wiadomo, że okolice Radzymina były znacznie rzadziej zasiedlone od np. sąsiadującej z nimi od północy ziemi zakroczymskiej. Przyczyniła się do tego stosunkowo duża niedostępność terenu: lasy i bagna (Z. Podwińska: *op. cit.*, s. 64–65), jak i odsunięcie od głównych szlaków wczesnośredniowiecznej ekspansji osadniczej na Mazowszu (A. Wolff: *op. cit.*, s. 376).

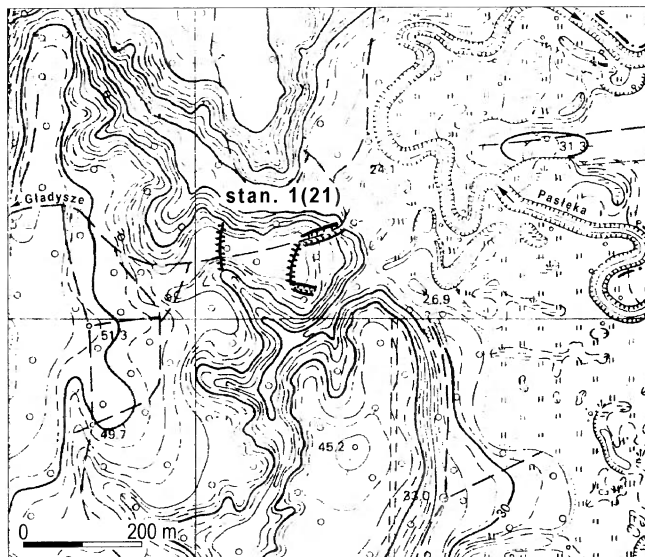
Wojciech Wróblewski

Weryfikacja i odkrycie nowych grodzisk nad środkową Pasłęką

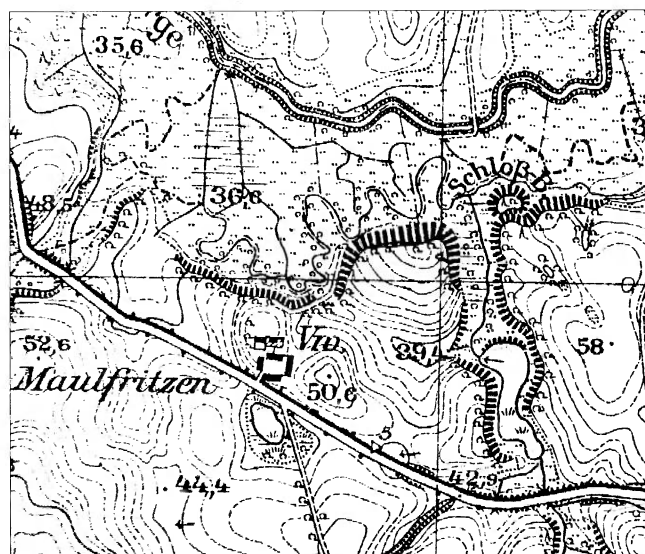
W czasie poszukiwań terenowych realizowanych w programie Archeologicznego Zdjęcia Polski w dawnych woj. elbląskim i olsztyńskim, na obszarach 16-56, 18-57 i 18-58, położonych nad środkową Pasłęką, wśród około 100 zarejestrowanych stanowisk znalazło się kilka uchodzących do chwili obecnej za grodziska. Są to, wedle oznaczeń „Mapy grodzisk w Polsce” (red. W. Antoniewicz, Z. Wartołowska, Wrocław 1964), następujące obiekty: Osetnik I G-21, Spędy I G-22, Sportyny I H-28 i Limity I H-29. Już w trakcie przygotowań do badań terenowych okazało się, że nie są to wszystkie grodziska znane z tych obszarów. Co więcej, pojawiły się uzasadnione wątpliwości odnośnie do danych zawartych w „Mapie grodzisk...”.

Przegląd wspomnianych grodzisk rozpoczniemy od obiektu z Osetnika. Wiadomości o nim zawdzięczamy H. Crome’mu (*Verzeichnis der Vehrlanden Ostpreussens, Prussia 34, 1940, s. 124*), który zebrawszy wcześniejsze informacje podał jego lokalną nazwę (*Schlossberg*) i dokładne położenie, choć jak się wydaje, żaden z badaczy niemieckich nie widział tego grodziska. Dane te nie wystarczyły M. i K. Ciukom, którzy w 1970 roku zweryfikowali obiekt negatywnie (M. Pikulińska-Ciuk: *Badania weryfikacyjne grodzisk powiatu Braniewskiego, woj. Olsztyn, cz. Osetnik, Warszawa 1970, m-pis*). Badacze ci nie tylko pomylili informacje z literatury niemieckiej, ale też błędnie je zinterpretowali, poszukując obiektu na wschód od Pasłęki, w dorzeczu jej prawego dopływu – Młyńskiej Strugi, ok. 4 km od rzeczywistego grodziska. Powodem tej omyłki był fakt, że obiekt notowany jest w pracach niemieckich pod nazwą *Wusen* (Osetnik) lub *Spanden* (Spędy), zaś przez „Mapę grodzisk...” lokowany na prawym brzegu Pasłęki. Jednocześnie w literaturze przedmiotu pod nazwami obu tych miejscowości wymieniany jest inny obiekt, w „Mapie grodzisk...” oznaczony jako Spędy I G-22. Do obiektu tego wrócimy niżej.

Tymczasem grodzisko w Osetniku położone jest, zgodnie z informacją H. Crome’go, na zachodnim, lewym brzegu Pasłęki, na terenie należącym obecnie do wsi Gładysze, gm. Wilczeta, w której zostało zarejestrowane jako stanowisko I (AZP 16-56, nr 21). Zmiana przynależności administracyjnej obiektu nastąpiła po 1945 roku.

Ryc. 1. Gładysze, gm. Wilczeta, pow. Braniewo, stan. 1.
Lokalizacja grodziska

Ryc. 2. Podągi, gm. Godkowo, pow. Elbląg, stan. 1.
Lokalizacja grodziska *Schlossberg* wg mapy z 1913 r.
(1:25000, arkusz 631 Liebstadt, wyd. 1937)

Ryc. 3. Podągi, gm. Godkowo, pow. Elbląg, stan. 1. Widok na fosę i wał od strony południowej

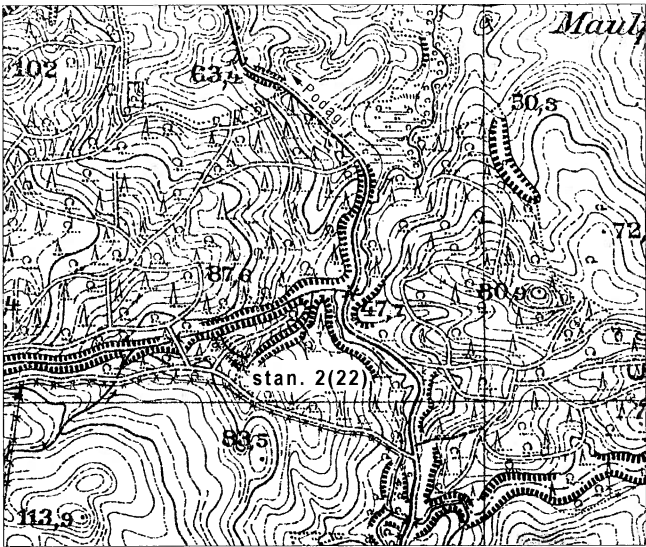
Grodzisko znajduje się w lesie, na cyplu wysoczyzny (Ryc. 1), naprzeciwko Osetnika. Cyfel ów, wyniesiony ok. 20 m ponad poziom doliny zalewowej, ma bardzo strome, opadające prawie pionowo zbocza, które tworzą jednocześnie ściany wąwozów oddzielających go od dwóch innych cypli. W obu wąwozach płyną bezimienne strumienie, uchodzące do Pasłęki, zaś u podnóża cypla, od strony rzeki, widoczne są ślady starorzeczy. Grodzisko ma dwa, jak się wydaje, wały zaporowe. Pierwszy usytuowany w największym zwężeniu cypla, jest zaledwie czytelny, drugi, wewnętrzny, dobrze zachowany, ma ok. 60 m długości, 6 m szerokości i zachowaną wysokość 1,20 m. Oba wałom od strony zewnętrznej towarzyszą rowy: pierwszy jest bardzo niski, drugi ma ok. 5,5 m szerokości i 1,1 m głębokości (do poziomu wypełniska). W miejscach, gdzie wał wewnętrzny dochodzi do krawędzi wąwozów wykopano dwa dodatkowe rowy idące skrajem cypla, równoległe do ścian wąwozów. W rowie północnym poprowadzona jest droga, stromo schodząca na dno doliny i jeszcze niedawno wiodąca do przejścia przez Pasłękę – jej obecność pogłębiła procesy erozyjne rowu. Droga ta jest być może pozostałością po dawnym wjeździe do grodu. Rów południowy podlega silnej erozji zbocza wąwozu i jest słabo czytelny. Na grodzisku stwierdzono występowanie warstwy kulturowej o miąższości do 50 cm i odnaleziono fragment wylewu naczynia ręcznie lepionego, pozwalający wstępnie datować stanowisko na VI–VIII wiek.

Kolejne grodzisko, zarejestrowane w „Mapie grodzisk...” jako Sportyny I H-28, znajduje się na obszarze AZP 18-57. Wiadomości o nim, na podstawie starszych danych, podaje H. Crome (Verzeichnis..., s. 84). Jest to *Schlossberg*, położony niegdyś 600 m na północny wschód od Ratajn (*Maulfritzen*), na lewym brzegu Pasłęki. Crome wspomina też (Verzeichnis..., s. 125) o istnieniu w Sportynach (*Sporthenen*) odrębnego grodziska, położonego w zakolu Pasłęki. Podstawą tej informacji jest zapewne enigmatyczna wiadomość zamieszczona w „Altpreussen” (tom 3, 1938, s. 28). Poszukiwania tego drugiego obiektu nie dały jak dotąd pozytywnych rezultatów. W archiwum byłego „Atlasu Archeologicznego IHKM PAN” w Warszawie oba stanowiska zostały uznane za jeden obiekt.

Grodzisko w Ratajnach zweryfikował w 1968 roku M. Haftka, zaś w 1974 roku wizytowała je I. Sikorska z Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie (teczka „Ratajny” w archiwum Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Olsztynie). Stwierdzono wówczas pozostałości 6 sondazy(?) i bruku kamiennego na majdanie, na głębokości 30 cm, pod którym zalegała warstwa kulturowa o miąższości 20 cm. Stanowisko oznaczono w Ratajnach numerem 1. Jest to niewielkie grodzisko cyplowe, położone na skraju skarpy doliny Pasłęki (Ryc. 2). Od wysoczyzny oddzielone jest wałem o wysokości ok. 3 m i rowem tej samej głębokości (do poziomu wypełniska) (Ryc. 3). Szerokość wału wynosi ok. 15 m, rowu 5 m. Zdaniem M. Haftki i I. Sikorskiej grodzisko to ma jeszcze jeden zewnętrzny wał o szerokości 8 m i wysokości 2–3 m. Pogląd ten nie wydaje się w pełni słuszny. Badacze ci uznali, jak można sądzić, za wał naturalną formę terenową, powstałą po zachodniej i południowo-zachodniej stronie grodziska na skutek wybrania ziemi z rowu. Oddziela ona grodzisko od skarpy strumienia uchodzącego do Pasłęki po zachodniej stronie obiektu. Ten domniemany wał pozbawiony jest zewnętrznego rowu. Ze względu na wymogi AZP przy rejestracji tego obiektu należało poczynić pewne zmiany i grodzisko zostało zarejestrowane jako stan. 1 (21) w Podągach, gm. Godkowo, ponieważ wymienione wyżej Ratajny i Sportyny nie istnieją już od dawna. Jednocześnie okazało się, iż w omawianym przypadku mamy do czynienia z ewenementem administracyjnym, albowiem w 1975 r. Podągi znalazły się w woj. elbląskim, ale część gruntów miejscowego PGR, na których znajduje się grodzisko, pozostały w woj. olsztyńskim.

Na obszarze 18-57 znajdować się mają, zgodnie z informacjami z literatury niemieckiej, jeszcze inne umocnienia. Wykorzystujący

wiadomości archiwalne E. Hollack (Erläuterungen zur vorgezeichneten Übersichtskarte von Ostpreussen, Glogau-Berlin 1908, s. 99), a później H. Crome (Verzeichnis..., s. 86), wymieniają dwa grodziska położone na zachód od podlesnictwa *Miggenwald* (nazwa polska nieustalona), należące do *Reichwalde* (Lesisk). Istnienie tych grodzisk nie zostało odnotowane w literaturze polskiej, a i dane niemieckie różnią się między sobą. Najstarsze zapiski wykorzystane przez H. Crome’go wspominają wyłącznie o *Schwedenschanze* i o *verschanzung (die südliche) und Burg im Walde (die nördliche) östlich Reichwalde* (z notatek J. M. Guise), podczas gdy E. Hollack wspomina o *zwei Burgwälle*, a H. Crome o *zwei Wehranlagen*. Mimo tych niejasności i braku dokładniejszej lokalizacji, w lesie położonym na S od Podągów i na E od Lesisk odnaleziono jedno umocnienie. Jest to grodzisko cyplowe położone na wrzecionowatym cyplu wysoczyzny pociętej głębokimi jarami, w których płyną strumienie uchodzące do bezimiennego lewego dopływu Pasłęki. Grodzisko zajmuje środkową, owalną część plateau cypla, o zboczach stromych, prawie pionowo opadających, tworzących ściany dwóch jarów, którymi płyną dwa strumienie łączące się tuż za cyplem i uchodzące do wspomnianego dopływu Pasłęki. Cyfel wyniesiony jest około 25 m nad dna jarów, jedynie od strony SW łączy się wąskim pasmem z wysoczyzną (Ryc. 4). Cyfel ów, praktycznie niewidoczny

Ryc. 4. Podągi, gm. Godkowo, pow. Elbląg, stan. 2. Lokalizacja grodziska *Schwedenschanze* wg mapy z 1913 r. (por. ryc. 2)

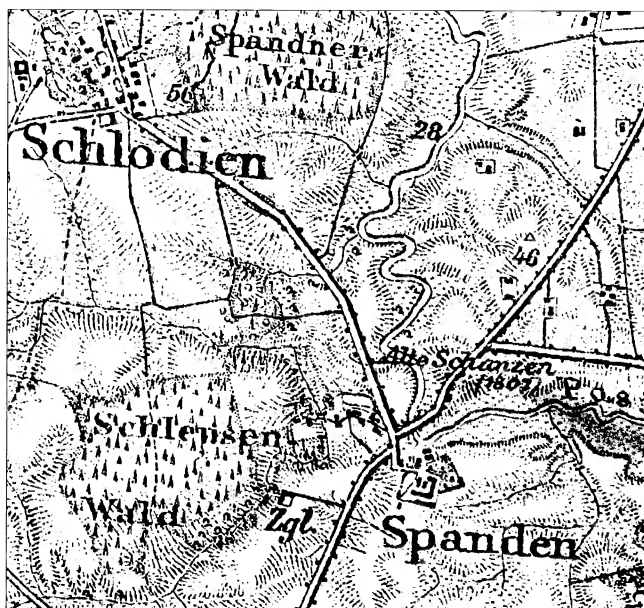

Ryc. 5. Podągi, gm. Godkowo, pow. Elbląg, stan. 2. Widok na oba wały z rowami od strony południowo-zachodniej

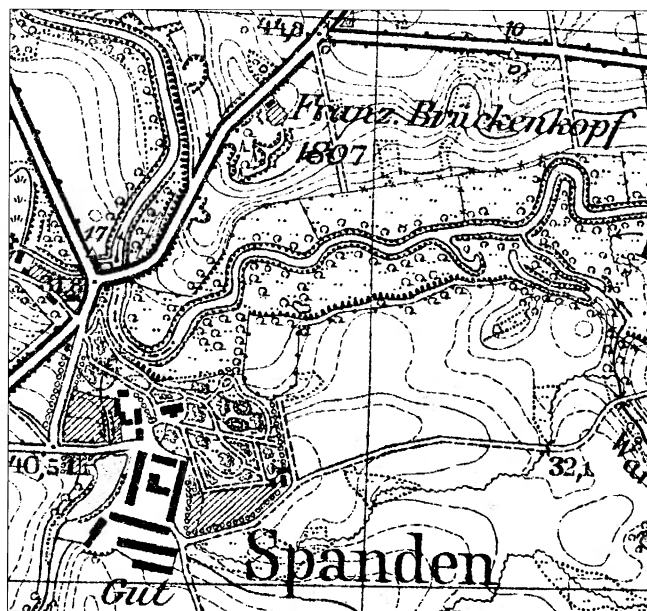
od strony doliny tego dopływu Pasłęki, oddzielony jest od rzeki dwoma innymi cyplami.

U nasady cypla znajdują się dwa wały (Ryc. 5). Wewnętrzny, posadowiony na skraju plateau, o wysokości około 2–3 m, szerokości 10 m i długości 34 m, oraz zewnętrzny, położony tuż za wspólnym dla obu wałów rowem, ale znacznie niżej. Ten drugi wał ma około 35 m długości, 2,2 m wysokości i 6,2 m szerokości. Składa się on z dwóch części przedzielonych około 4,5 m przerwą, którą biegnie zarośnięta droga, wiodąca na majdan grodziska. Przecina ona również wał wewnętrzny tuż przy krańcu zachodnim. Rów dzielący oba wały ma około 4,6 m szerokości i 3,8 m głębokości (do poziomu wypelniska, licząc od wierzchołka wału zewnętrznego). Rów zewnętrzny ma około 5 m szerokości i 1,5 m głębokości (do poziomu wypelniska). Wał zewnętrzny zbudowany jest z dużych kamieni, o średnicy 50–70 cm, spojonych i przykrytych płaszczem glinianym. W wale wewnętrznym, również glinianym, widoczne są pojedyncze kamienie. Około 3–4 m poniżej majdanu grodziska, w ścianach jarów wycięty jest w dwóch odcinkach (około 20 i 71 m) na $\frac{2}{3}$ obwodu ganek-półka o szerokości 2,5–5 m. Być może jest on pozostałością dookólnego wjazdu na gród od zachodu. Na krańcu cypla półka owa została wkopana w zbocze jaru tak, że odnosi się wrażenie istnienia tu małego wału i rowu. Na grodzisku nie odnaleziono żadnych zabytków ruchomych, jakkolwiek w kilku miejscach widoczna była warstwa kulturowa. Obiekt ten został oznaczony jako stan. 2 (22) w Podagach, leży bowiem około 1,8 km na S od tej wsi, przy skraju lasu. Drugiego grodziska ani wspomnianego w innej publikacji H. Crome'go (Längswälle in Ostpreussen, „Mannus” 29, 1937, s. 84 nr 27) wału podłużnego mającego przebiegać 1 km na S od Podagów (*Podangen*) nie odnaleziono. Wał ten miał mieć długość 1 km i wysokość do 3 m, oraz przedwale(?). Zdaniem Crome'go na NW od tej miejscowości (już poza omawianym obszarem AZP) miał przebiegać jeszcze jeden wał podłużny, który również nie został odnaleziony. Jak się wydaje położenie i wygląd opisanego wyżej grodziska doskonale odpowiada opisowi J. M. Guise'go. Nie można zatem wykluczyć, że w pobliżu nie ma już innego obiektu, a informacje E. Hollacka i H. Crome'go wynikają ze złej interpretacji notki Giuse'go.

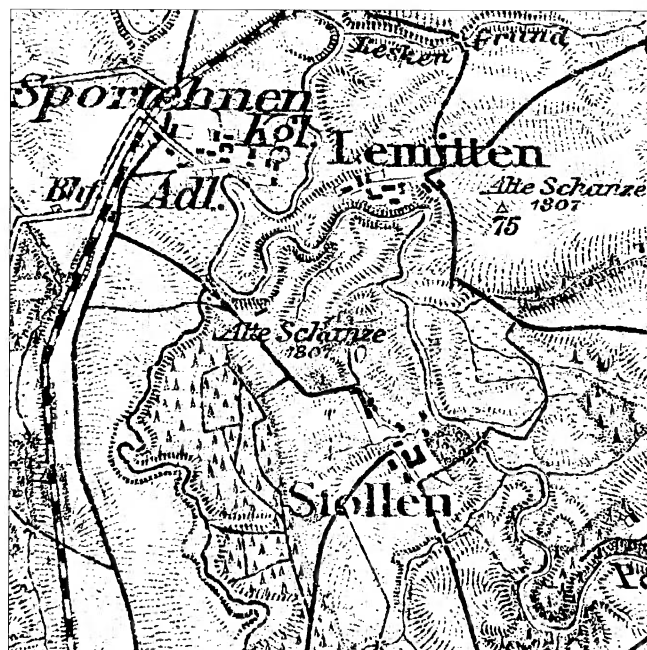
Na omawianych obszarach AZP znajdują się ponadto trzy inne obiekty, uchodzące w literaturze przedmiotu za grodziska. Pierwsze,

Ryc. 6. Dąbrówka, gm. Orneta, pow. Lidzbark Warmiński, stan. 2.
Lokalizacja domniemanego grodziska *Alte Schanzen* 1807
w Spędach/Osetniku wg mapy z 1860–1863 r.

Ryc. 7. Dąbrówka, gm. Orneta, pow. Lidzbark Warmiński, stan. 2.
Lokalizacja domniemanego grodziska *Franz. Brückenkopf* 1807
w Spędach/Osetniku wg mapy z 1913 r.

Ryc. 8. Stolno, gm. Miłakowo, pow. Ostróda, stan. 2
i Wojciechowo, gm. Orneta, pow. Lidzbark Warmiński, stan. 1.
Lokalizacja domniemanych grodzisk *Alte Schanze* 1807
wg mapy z 1860–1863 r.

wspomniane już wyżej, oznaczone jest przez „Mapę grodzisk...” jako Spędy I G-22. Wiadomość o nim na podstawie starszej literatury podał H. Crome (*Verzeichnis...*, s. 125). Usytuowane jest ono u zbiegu dróg prowadzących do Osetnika, Spędów i Gładyszy, po E stronie drogi do Osetnika, w pobliżu mostu, na prawym brzegu Pasłęki. Już H. Crome miał poważne wątpliwości przy zaliczeniu go do umocnień średniowiecznych, zwracając uwagę na nazwę, jaką nosi to miejsce – *Franz. Brückenkopf* 1807 (mapa topograficzna z 1913 r. [1929] w skali 1:25000, arkusz 547, Wussen). Na innej mapie (*Generalstabskarte* z lat 1860–1863 [1880], w skali 1:100 000, arkusz 102 Wormidtt) widnieje w tym miejscu nazwa *Alte Schanzen* 1807 (Ryc. 6, 7). Położony tu obiekt lokalizowany jest przez literaturę niemiecką w Osetniku lub Spędach. Obecnie leży na gruntach

PGR Dąbrówka, gm. Orneta, i tu został zarejestrowany jako stan. 2 (9) na obszarze 16–56. Zajmuje niewielkie, zadrzewione wzgórze, górujące na tym odcinku doliny rzeki. Znajduje się tutaj szereg nasypów rozchodzących się pod kątem prostym i platform umożliwiających ustawienie dział. Żadnych umocnień wskazujących na istnienie tu grodziska, ani też śladów warstwy kulturowej nie stwierdzono. Nie ulega wątpliwości, że jest to umocnienie z kampanii napoleońskiej 1807 roku.

Z podobną sytuacją spotykamy się na obszarze 18-57 w miejscowości Stolno (*Stollen*), gm. Miłakowo. E. Hollack (*Erläuterungen...*, s. 158), a za nim H. Crome (*Verzeichnis...*, s. 127) wspominają o *Alte Schanze*, położonych na NE od wsi. Istotnie, w miejscu tak oznaczonym (Ryc. 8) znajduje się niewielkie wyniesienie leżące na skraju wysoczyzny, będącej zarazem skarpą lewego brzegu doliny Pasłęki. Na jego powierzchni nie stwierdzono obecnie żadnych śladów umocnień, ani warstwy kulturowej, co można było stwierdzić w miejscach wybierania piasku. Tym niemniej w archiwum Pracowni Archeologicznej Muzeum Warmii i Mazur (teczka „Stolno”) znajduje się odręczny szkic śladów nowożytnych okopów. Nieporozumienie z zaliczaniem tego miejsca do grupy grodzisk wynikało z opuszczenia daty 1807 roku, towarzyszącej nazwie *Alte Schanze* na

mapie z 1880 roku (*Karte des Deutschen Reiches* z 1867–1868 r. w skali 1:100 000, arkusz 102 Wormidtt). Ze względu na wymogi AZP stanowisko to zarejestrowano jako 2 (34) w Stolnie.

Z takim samym przypadkiem ma my do czynienia na przeciwnym brzegu Pasłęki, na obszarze 18-58, w nie istniejącej już wsi Limity (*Lemitten*), gm. Orneta. „Mapa grodzisk...” odnotowuje tu grodzisko oznaczone symbolem IH-29. Tu także źródłem informacji jest wzmianka E. Hollacka (*Erläuterungen...*, s. 89), powtórzona przez H. Crome’go (*Verzeichnis der Vehrungen Ostpreussens*, Prus-sia 33, 1939, s. 285), w której przy nazwie *Alte Schanzen* opuszczona została data 1807 rok, czytelna na wspomnianej wyżej mapie (Ryc. 8). Zarówno badania AZP, jak i wcześniejsza weryfikacja dokonana przez D. Członkowskiego (Archiwum Pracowni Archeologicznej Muzeum Warmii i Mazur, teczka „Limity”) w 1969 roku, nie stwierdziły tu śladów grodziska, ani śladów innych umocnień. Grunty nie istniejącej obecnie wsi zostały włączone do PGR Wojciechowo, gm. Orneta.

Trzy opisane wyżej stanowiska należałoby wykreślić z rejestru grodzisk i oznaczyć jako pozostałości przemarszu armii napoleońskiej w kampanii 1807 roku.

Elżbieta Kowalczyk

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków	MZP	– „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest	PA	– „Památky archeologické” (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)	PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa	PMMAE	– „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha	PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford	Prahistoria ziem polskich	– Prahistoria ziem polskich, tom I: Paleolit i mezolit (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: Neolit (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom IV: Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: Późny okres lateński i okres rzymski (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin	Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg i.Pr.
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn	PSAS	– „Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland”, Salisbury
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”, Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”, Schwerin/Rostock/Berlin)	PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześniej: „Fontes Praehistorici”), Poznań	RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa	RB	– „Rocznik Białostocki”, Białystok
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Łódź	RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
JmV	– „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte”, Halle/Saale	SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz	SIA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa	SovArch	– „Sovetskaja Archeologia” (Советская археология), Moskva
KSIA	– Kratkie soobščeniija Instituta archeologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР), Moskva	SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
MIA	– Materialy i issledovanija po archeologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva	SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
MatArch.	– „Materiały Archeologiczne”, Kraków	WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
MS	– „Materiały Starożytne”, Warszawa	ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
MSiW	– „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa	ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa
MSROA	– „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemyśl/Tarnobrzeg)		

